

La llum de la fe (VI): Un murmurí a l'ànima. El silenci de Déu

El silenci és sovint el «lloc» en què Déu ens espera: perquè l'aconseguim escoltar a Ell, en comptes d'escoltar el soroll de la nostra pròpia veu.

23/06/2018

El llibre de l'Èxode explica com Déu es va aparèixer a Moisès al Sinaí en la resplendor de la seva glòria: tota la muntanya se sacsejava violentament,

Moisès parlava i Déu li responia amb la veu del tro (*Ex* 19, 16-22). Tot el poble escoltava impressionat pel poder i la majestat de Déu. Tot i que hi ha altres teofanies semblants que marquen la història d'Israel,^[1] la majoria de vegades Déu es manifestava d'una altra manera al seu Poble: no en la resplendor de la llum, sinó en el silenci, en la foscor.

Uns segles després de Moisès, el profeta Elies, fugint de la persecució de Jezabel, emprèn una vegada més el camí cap a la muntanya santa, impulsada per Déu. Amagat en una cova, el profeta veu els mateixos signes de la teofania de l'Èxode: el terratrèmol, l'huracà, el foc. Però Déu no hi era. Després del foc, diu l'escriptor sagrat, hi va haver «el murmuri d'un ventijol suau». Elies es va cobrir el rostre amb el mantell i va sortir a trobar-se amb Déu. I va ser llavors quan Déu li va parlar (cf. *1 Re* 19, 9-18). El text hebreu diu

literalment que Elies va sentir «el soroll o la veu d'un *silenci* (*demama*) suau».

La versió grega del Setenta i la Vulgata han traduït «una *brisa* suau», probablement per evitar l'aparent contradicció entre *soroll* o *veu*, d'una banda, i *silenci*, de l'altra. Però el que significa la paraula *demama* és precisament el silenci. Amb aquesta paradoxa, l'autor sagrat suggereix, doncs, que el silenci no és buit, sinó ple de la presència divina. «El silenci custodia el misteri»,^[2] el misteri de Déu. I l'Escriptura ens convida a entrar en aquest silenci si el volem trobar.

Quin feble murmuri escoltem d'Ell

Aquesta manera de parlar de Déu ens resulta, tanmateix, difícil. Els salms ho manifesten amb eloqüència: «Déu meu, no et quedis en silenci, sense dir res, impassible.» (Sl 83, 2). «Per què ens amagues la

mirada?» (Sl 44, 25) «Que no puguin dir els altres pobles: “On és el seu Déu?» (Sl 115, 2). A través del text sagrat, Déu mateix posa aquestes preguntes als nostres llavis i al nostre cor: vol que les hi diguem, que les meditem en la forja de l'oració. Són preguntes importants. D'una banda, perquè apunten directament a la manera en què Ell es revela habitualment, a la seva lògica: ens ajuden a entendre com hem de buscar el seu rostre, com hem d'escoltar la seva veu. D'altra banda, perquè mostren que la dificultat per captar la proximitat de Déu, especialment en les situacions difícils de la vida, és una experiència comuna a creients i no creients, encara que adquireixi formes diverses en els uns i els altres. La fe i la vida de la gràcia no fan evident Déu; també el creient pot experimentar l'absència aparent de Déu.

Per què Déu calla? Sovint, les Escriptures ens presenten el seu silenci, la seva llunyania, com una conseqüència de la infidelitat de l'home. Així s'explica, per exemple, en el Deuteronomi: «Aquest poble es prostituirà anant darrere els déus estrangers del país on ara entrarà. M'abandonarà i trencarà l'aliança que jo he fet amb ells (...). Sí, aquell dia li amagaré la meva mirada per tot el mal que haurà comès girant-se cap a altres déus» (*Dt 31, 16-18*). El pecat, la idolatria, és com una cortina que fa Déu opac, que l'impedeix de veure; és com un soroll que el fa inoïble. I Déu espera llavors amb paciència, darrere d'aquesta pantalla que posem entre nosaltres i Ell, en espera d'un moment oportú, per tornar a trobar-se amb nosaltres. «No continuaré enutjat, perquè soc bondadós» (*Jr 3, 12*).

Més que callar Déu, doncs, el que passa sovint és que no el deixem

parlar, que no l'escoltem, perquè hi ha massa soroll a la nostra vida. «No només hi ha la sordesa física, que en gran manera aparta l'home de la vida social. També hi ha un defecte d'oïda respecte a Déu, i el patim especialment en el nostre temps. Nosaltres, simplement, ja no l'aconseguim escoltar; són massa les freqüències diverses que ocupen les nostres orelles. El que es diu d'Ell ens sembla precientífic, ja no sembla adequat al nostre temps. Amb el defecte d'oïda, o fins i tot la sordesa, respecte a Déu, naturalment també perdem la nostra capacitat de parlar amb Ell o a Ell. Tanmateix, d'aquesta manera ens falta una percepció decisiva. Els nostres sentits interiors corren el perill d'atrofiar-se. Com que ens falta aquesta percepció, queda limitat, d'una manera dràstica i perillosa, el radi de la nostra relació amb la realitat en general».[3]

No obstant això, de vegades no es tracta que l'home sigui sord per a Déu: sembla més aviat que Ell no escolta, que es manté passiu. El llibre de Job, per exemple, mostra com també les oracions del just en l'adversitat es poden quedar, per un temps, sense obtenir resposta de Déu. «El feble ressò que nosaltres en percebem» (*Jb* 26, 14). L'experiència diària de cada home mostra també en quina mesura la necessitat de rebre de Déu una paraula o ajuda queda de vegades com penjada en el buit. La misericòrdia de Déu, de la qual tant parlen les Escriptures i la catequesi cristiana, de vegades es pot fer difícil de percebre a qui passa per situacions doloroses, marcades per la malaltia o la injustícia, en què encara que es resi, no sembla que s'obtingui cap resposta. Per què Déu no escolta? Per què, si és un Pare, no ve a ajudar-me, perquè ho pot fer? «La llunyania de Déu, la foscor i la problemàtica sobre Ell, són avui més intenses que

mai; fins i tot nosaltres, que ens
esforcem per ser creients, tenim amb
freqüència la sensació que la realitat
de Déu se'ns ha escapat de les mans.
No ens preguntem sovint si Ell
continua submergit en l'immens
silenci d'aquest món? No tenim de
vegades la impressió que, després de
molt reflexionar, només ens queden
paraules, mentre la realitat de Déu és
més llunyana que mai?».[4]

Al cor de la Revelació, més que en
qualsevol de les nostres experiències,
és la història de Jesús la que ens
introdueix amb més profunditat en
el misteri del silenci de Déu. A Jesús,
que és el veritable just, el serf fidel, el
Fill estimat, no se li estalvien els
turments de la passió i de la Creu. La
seva oració a Getsemaní rep com a
resposta l'enviament d'un àngel per
consolar-lo, però no l'alliberament de
la tortura imminent. Tampoc no
deixa de sorprendre que Jesús resi a
la Creu amb aquestes paraules del

salm 22: «Déu meu, Déu meu, per què m'has abandonat? No vens a salvar-me, no t'arriba el meu clam» (Sl 22, 2). El fet que qui no havia experimentat el pecat (2 Co 5, 21) hagi experimentat d'aquesta manera el patiment, posa de manifest com els dolors que marquen de vegades de manera dramàtica la vida dels homes no es poden interpretar com a signes de reprovació per part de Déu, ni el seu silenci com a absència o llunyania.

A Déu se'l coneix en el seu silenci

En passar al costat d'un cec de naixement, els apòstols fan una pregunta que posa de manifest una manera freqüent de pensar llavors: «Qui va pecar perquè nasqués cec: ell o els seus pares?» (Jn 9, 2). Tot i que avui seria estrany escoltar una cosa així, en realitat la pregunta no està tan lluny com sembla d'una mentalitat freqüent, per la qual el

patiment, del tipus que sigui, és vist com una espècie de destí cec davant del qual no hi ha res més que la resignació, després que hagin fracassat els intents de treure'l. Jesús corregeix els apòstols: «No ha estat per cap pecat, ni d'ell ni dels seus pares, sinó perquè es manifestin en ell les obres de Déu» (*Jn 9, 3*). Déu es manté de vegades en silenci, aparentment inactiu i indiferent a la nostra sort, perquè es vol obrir camí en la nostra ànima. Només així s'entén, per exemple, que permetés el patiment de sant Josep, en la incertesa sobre la maternitat inesperada de Santa Maria (cf. *Mt 1, 18-20*), ja que podia haver «programat» les coses d'una altra manera. Déu estava preparant Josep per a una cosa gran. Ell «no pertorba mai l'alegria dels seus fills, si no és per preparar-los un goig més segur i gran».[5]

Escrivia sant Ignasi d'Antioquia que «qui ha comprès les paraules del Senyor, comprèn el seu silenci, perquè al Senyor se'l coneix en el seu silenci».[6] El silenci de Déu és sovint per a l'home el «lloc», la possibilitat i la premissa per escoltar Déu, en comptes d'escoltar-se només a si mateix. Sense la *veu silenciosa* de Déu en l'oració, «el jo humà acaba per tancar-se en si mateix, i la consciència, que hauria de ser eco de la veu de Déu, corre el perill de reduir-se a un mirall del jo, de manera que el col·loqui interior es transforma en un monòleg, i dona peu a mil autojustificacions».[7] Pensant-ho bé, si Déu parlés i intervingués contínuament en la nostra vida per resoldre problemes, no hem d'admetre que fàcilment en trivialitzaríem la presència? No acabaríem, com els dos fills de la paràbola (cf. *Lc* 15, 11-32), preferint els nostres beneficis a l'alegria de viure amb Ell?

«El silenci és capaç d'obrir un espai interior en el més íntim de nosaltres mateixos, per fer que hi habiti Déu, perquè la seva Paraula estigui en nosaltres, perquè l'amor a Ell arrel·li en la nostra ment i el nostre cor, i animi la nostra vida».[8] Amb la cerca, amb l'oració confiada davant de les dificultats, l'home s'allibera de la seva autosuficiència; posa en moviment els seus recursos interiors; veu com s'enforteixen les relacions de comunió amb els altres. El silenci de Déu, el fet que no intervingui sempre d'una manera immediata per resoldre les coses de la manera que voldríem, desperta el dinamisme de la llibertat humana; crida l'home a fer-se càrrec de la seva pròpia vida o de la dels altres, i de les seves necessitats concretes. La fe és per això «la força que en silenci, sense fer soroll, canvia el món i el transforma en el regne de Déu, i l'oració és expressió de la fe (...). Déu no pot canviar les coses sense la

nostra conversió, i la nostra veritable conversió comença amb el “crit” de l'ànima, que implora el perdó i la salvació».[9]

En l'ensenyament de Jesús, l'oració apareix com un diàleg entre l'home com a fill i el Pare del Cel, en què la petició ocupa un lloc molt important (cf. *Lc* 11, 5-11; *Mt* 7, 7-11). El nen sap que el seu Pare sempre l'escolta, però que el que li està assegurat no és tant una espècie de sortida del patiment o la malaltia com el do de l'Esperit Sant (*Lc* 11, 13). La resposta amb què Déu sempre ve a ajudar l'home és el do de l'Esperit-Amor. Això ens pot semblar poca cosa, però és un regal molt més preciós i fonamental que qualsevol solució terrena als problemes. És un regal que s'ha d'acceptar en la fe filial i que no elimina la necessitat de l'esforç humà per enfrontar-se a les dificultats. Amb Déu, les «valls tenebroses» que de vegades hem de creuar no s'il·luminen

automàticament; continuem caminant, amb por potser, però una por confiada: «No tinc por de cap mal, Tu, Senyor, ets vora meu» (Sl 23, 4).

Aquesta manera de fer de Déu, que desperta la decisió i la confiança de l'home, es pot reconèixer en la manera en què Déu ha fet la seva Revelació en la història. Podem pensar en la història d'Abraham, que deixa el seu país i es posa en camí cap a una terra desconeguda, fiant-se de la promesa divina, sense saber on el porta Déu (cf. *Gn* 12, 1-4); o en la confiança del Poble d'Israel en la salvació de Déu, fins i tot quan totes les esperances humanes sembla que s'han enfonsat (cf. *Estgr* 4, 17a-17kk); o en la fugida serena de la Sagrada Família a Egipte (cf. *Mt* 2, 13-15) quan Déu sembla que se sotmet als capricis d'un monarca provincià... En aquest sentit, pensar que la fe era més senzilla per als testimonis de la

vida de Jesús no es correspon amb la realitat, perquè ni tan sols a aquests testimonis no se'ls va estalviar la serietat de la decisió de creure o no en Ell, de reconèixer en Ell la presència i l'acció de Déu.[10] Hi ha nombrosos passatges del Nou Testament en què es veu amb claredat com aquesta decisió no era òbvia.[11]

Ahir com avui, malgrat que la Revelació de Déu ofereix autèntics signes de credibilitat, el vel de la inaccessibilitat de Déu no s'elimina per complet; els seus silencis continuen desafiant l'home.

«L'existència humana és un camí de fe i, com a tal, transcorre més en la penombra que a plena llum, amb moments de foscor i, fins i tot, de tenebres. Mentre som aquí, la nostra relació amb Déu es realitza més en l'escolta que en la visió».[12] Això no és només una expressió del fet que Déu és sempre més gran que la

nostra intel·ligència, sinó també de la lògica d'apel·lació i resposta, de do i treball, amb què vol conduir la nostra història: la de tots i la personal de cadascú. Al cap i a la fi, doncs, estan en relació mútua la manera de revelar-se de Déu i la llibertat que tenim per ser imatge seva. La Revelació de Déu està en un clarobscur que permet la llibertat de triar obrir-nos a Ell o quedar-nos tancats en la nostra autosuficiència. Déu és «un Rei amb un cor de carn, com el nostre; que és l'autor de l'univers i de cada una de les criatures, i que no s'imposa dominant: demana l'almoïna d'una mica d'amor, tot mostrant-nos, en silenci, les mans ferides».[13]

El núvol del silenci

Amb la seva oració en la Creu —«Déu meu, Déu meu, per què m'has abandonat?» (*Mt* 27, 46)— Jesús «fa seu aquest crit de la humanitat que

pateix per l'aparent absència de Déu i porta aquest crit al cor del Pare. En pregar així en aquesta última solitud, juntament amb tota la humanitat, ens obre el cor de Déu».[14] En efecte, el salm amb què Jesús clama al Pare dona pas, després dels laments, a un gran horitzó d'esperança (cf. *Sl* 22, 20-32);[15] un horitzó que Ell té davant de la mirada, fins i tot en mig de la seva agonia. «Confio el meu alè a les teves mans» (*Lc* 23, 44), diu el Pare abans d'expirar. Jesús sap que l'entrega de la seva vida no cau en el buit, que canvia la història per sempre, encara que sembli que el mal i la mort són l'última paraula. El seu silenci en la Creu pot més que els crits dels qui el condemnen. «Jo faig que tot sigui nou» (*Ap* 21, 5).

«La fe és també creure'l a Ell, creure que és veritat que ens estima, que viu, que és capaç d'intervenir misteriosament, que no ens

abandona, que treu bé del mal amb el seu poder i amb la seva infinita creativitat. És creure que Ell marxa victoriós en la història (...), que el Regne de Déu ja és present al món, i s'està desenvolupant aquí i allà».[16]

Amb els seus silencis, Déu fa créixer la fe i l'esperança dels seus: els fa nous, i amb ells fa «que tot sigui nou». A cadascú i cadascuna toca respondre al *silenci suau* de Déu amb un silenci atent, un silenci que escolta, per descobrir «com obra misteriosament el Senyor» al nostre cor, «i quin és el núvol, (...) l'estil de l'Esperit Sant per cobrir el nostre misteri. Aquest núvol en nosaltres, en la nostra vida, es diu silenci. El silenci és precisament el núvol que cobreix el misteri de la nostra relació amb el Senyor, de la nostra santedat i els nostres pecats».[17]

Marco Vanzini - Carles Ayxelá

Lectures per aprofundir

Consell Pontifici per a la Cultura (2004), *¿Dónde está tu Dios? La fe cristiana ante la increencia religiosa.*

Francesc, Homilia a Santa Marta, 20-XII-2013 (“Quan el silenci és música”).

Francesc, Homilia a Santa Marta, 10-VI-2016 (“El silenci sonor”).

Benet XVI, Homilia, 6-X-2006 (Silenci i contemplació).

Benet XVI, Audiència, 7-III-2012 (“Oració i silenci: Jesús, mestre d’oració”).

--

Guardini, R. *Cartas sobre la formación de sí mismo*, Palabra, 2017 (carta 8: “El alma”) (orig.: *Briefe über Selbstbildung*).

Izquierdo, C. “Palabra (y silencio) de Dios”, *Scripta Theologica* 41 (2009/3) 945-960.

Lewis, C. S. *Una pena en observación*, Anagrama, 2007 (orig.: *A Grief Observed*).

Newman. J. H. “Cristo oculto del mundo”, a: *Sermones parroquiales 4*, Encuentro, 2010 (orig.: “Christ Hidden from the World”, *Parochial and Plain sermons 4*)

— “Cristo manifestado en el recuerdo”, a: *Sermones parroquiales 4*, Encuentro, 2010 (orig.: “Christ Manifested in Remembrance”, *Parochial and Plain sermons 4*)

Ordeig. M. “Búsqueda, recogimiento... El valor del silencio”, *Palabra*, febrer del 2018.

Ratzinger, J. “¿Estamos salvados? O Job habla con Dios”, a: *Ser Cristiano*, Desclée de Brouwer, 2007, pp. 15-38

(edició anterior: *Ser Cristiano*,
Sígueme 1967, 13-28). (orig.: *Vom
Sinn des Christseins*).

— *La angustia de una ausencia. Tres
meditaciones sobre el Sábado santo,*
30 días, 3-2006 (orig.: *Meditationen
zur Karwoche*).

Sarah, R. *La fuerza del silencio*,
Palabra, 2017 (orig.: *La force du
silence*).

Thibon, G. *L'ignorance étoilée*,
Fayard, 1974 (cap. 13. “La présence
absente”).

[1] Cf. per exemple *Gn* 18, 1-15; *1 Re*
18, 20-40, *Is* 6, 1-13.

[2] Francesc, Homilia a Santa Marta,
20-XII-2013.

[3] Benet XVI, Homilia, 10-IX-2006.

[4] J. Ratzinger, “¿Estamos salvados?
O Job habla con Dios”, a: *Ser
Cristiano*, Sígueme, 1967, p. 19.

[5] A. Manzoni, *Los novios (I promessi sposi)*, cap. 8.

[6] Ignasi d'Antioquia, *Carta a los efesios*, XV, 2 (*Sources chrétiennes* 10, p. 84-85).

[7] Benet XVI, Homilia, 6-II-2008.

[8] Benet XVI, Audiència, 7-III-2012.

[9] Benet XVI, Homilia, 21-X-2007.

[10] Cf. R. Guardini, *El Señor*, IV.6, “Revelación y misterio”.

[11] Cf. per exemple *Jn* 6, 60-68; 8, 12-20; 9, 1-41.

[12] Benet XVI, Angelus, 12-III-2006.

[13] Sant Josepmaria, *És Crist que passa*, núm. 179.

[14] Benet XVI, Homilia, 6-II-2008.

[15] Això passa sovint als salms: el salmista es queixa davant de Déu

—«Fins quan, Senyor, em tindràs en l'oblit? Fins quan m'amagaràs la mirada?» (Sl 13, 2-3)—, però no perd la fe en Ell: «Però jo confio en el teu amor, el meu cor s'alegra perquè em salves. Canto al Senyor pels seus favors» (v. 6).

[16] Francesc, Ex. Ap. *Evangelii gaudium* (24-XI-2013), núm. 78.

[17] Francesc, Homilia a Santa Marta, 20-XII-2013.